

POROČNE STRATEGIJE ŽUPLJANOV VELIKIH BRUSNIC IZPOD GORJANCEV PRI NOVEM MESTU

Irena Rožman*

COBISS 1.01

IZVLEČEK

Poročne strategije župljanov Velikih Brusnic izpod Gorjancev pri Novem mestu

Prispevek obravnava različne poročne strategije brusniških župljanov, ki so izvirale iz naravnih in družbenih značilnosti samooskrbnega, družinsko-kmečkega gospodarstva. V tem kontekstu so podrobneje predstavljene poročne izbire brusniških župljanov, ki so bile usklajene s pravili lokalne, socialne, verske in etnične endogamije. Avtorica prispevka endogamna pravila obravnava v povezavi s poročnim vzorcem – poročnostjo in starostjo ob prvi poroki – tega pa razloži na eni strani z naravnimi razmerami za kmetovanje in na drugi z učinki pospešene rasti brusniškega prebivalstva, tj. z njegovim izseljevanjem in razslojevanjem, zlasti v drugi polovici 19. stoletja. V tem kontekstu avtorica razloži tudi prakse ne/poročanja s sosedi – Žumberčani.

KLJUČNE BESEDE: poroka, poročne strategije, endogamija, demografski procesi, poročnost, medetnični stiki, Gorjanci/Žumberk

ABSTRACT

Marriage strategies of parishioners of Velike Brusnice beneath Gorjanci near Novo mesto

The essay deals with various marriage strategies of Brusnice parishioners stemming from natural and social characteristics of a self-sufficient, family farming economy. In this context, the marriage choices of Brusnice parishioners, in concordance with the rules of local, social, religious and ethnic endogamy, are presented in detail. The author explains the endogamic rules connected to marriage patterns – marriageability and age at first wedding – explaining them on the one hand with natural circumstances for farming, and on the other with the effects of accelerated growth of the population of Brusnice - their emigration and creation of class differences, especially in the second half of the 19th century. In this context, the author also considers the marriage practices of the locals by the cross-border neighbours – Žumberčani.

KEY WORDS: marriage, marriage strategies, endogamy, demographic processes, marriageability, interethnic relations, Gorjanci/Žumberk

* Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije Koper, Glagoljaška ulica 8, 6000 Koper, in Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Garibaldijeva 1, 6000 Koper; irena.rozman@guest.arnes.si

UVOD

Osrednja tema pričujočega prispevka ni nova; obravnava razmerje med poročnimi in drugimi preživetvenimi strategijami, in sicer na primeru mikro etnološko-demografske študije o načinu življenja župljanov Velikih Brusnic izpod Gorjancev v obdobju med letoma 1840 in 1945.¹ V okviru te teme, ki ne more zaobiti njihovih predvsem gospodarskih stikov s prebivalci iz sosednjega Žumberka, bodo obravnavane družbene in kulturne značilnosti samooskrbnega, družinsko-kmečkega gospodarstva, ki so narekovale poročna pravila, in sicer zakaj, kdaj in kam so se poročali. Pri tem poskušam pojasniti predvsem razloge za njihovo izrazito endogamnost, ki je domnevno bila tudi glavni razlog, da niso sklepali zakonskih zvez z Žumberčani.

Na problematiko poročnih strategij se navezujeta interpretaciji Hajnalove (1965) teze o »evropskem poročnem vzorcu« (tj. o visoki starosti ob prvi poroki, sorazmerno velikem deležu dokončno samskih in nižji rodnosti v zahodni Evropi in ravno nasprotno v vzhodni Evropi), ki se je razprostiral severno od črte Trst–St. Petersburg. Razlagalna modela, ki ju bomo predstavili v nadaljevanju, sta se spogledovala z Malthusovo teorijo o pozitivnem nadzoru, »evropski poročni vzorec« povezujeta z možnostmi za vzpostavitev lastnega gospodinjstva na novo poročenega para, poročnosti pa pripisujeta vlogo homeostatičnega mehanizma, ki je učinkovito vzdrževal razmerje med viri za preživetje in rastjo prebivalstva (rodnostjo).

S prvim modelom so zgodovinarji in historični demografi (Ehmer; Schlumbohm, v: Zeitlhofer, 2003: 35–36) razlagali razmere v industrijski Angliji, kjer so možnosti za vzpostavitev lastnega gospodinjstva oz. družine povezovali z nihanjem cen (žita, kruha) in višino mezd. Drugi razlagalni model, imenovan tudi »mehanizem niše«, pa naj bi pojasnil možnosti za poroko v celinski, agrarno usmerjeni Evropi (Alter; Pfister; Mantl; Gestrih, v: Zeitlhofer, 2003: 35–36). Po mnenju mnogih avtorjev so bile »niše« številčno stabilne, saj so bile omejene z dednim sistemom, kar še posebej velja za območja z manj ugodnimi razmerami za kmetovanje, ki je imelo za posledico dedno načelo o nedeljivosti posestva. To je porodilo zamisel o »železni verigi«, ki povezuje reprodukcijo (poroko) z dedovanjem (možnostjo za poroko) (Tilly, v: Zeitlhofer, 2003: 35–36). Kot je bilo polemizirano, bi se po tem merilu lahko poročali samo nasledniki posestva, rokodelske delavnice, hiše ali tolikšnega dednega deleža v denarju in zemlji, ki je zadoščal za vzpostavitev nove družinskogospodarske enote. Toda številne mikro študije so pokazale, da to ni bilo tako – poročali so se tudi t. i. odvišni ljudje,² ki v zakon razen svoje delovne sile niso prinesli ničesar. To so bile t. i. poroke na roko, katerih število je v 19. stoletju v zahodni Evropi samo še naraščalo. Po mnenju zgodovinarja Hermana Zeitlhoferja (2003: 35–36) to dejstvo lahko razlo-

¹ Prispevek temelji na izsledkih raziskave za doktorsko disertacijo *Spolno življenje in kultura rojstva na Dolenjskem od 2. polovice 19. stoletja do 2. svetovne vojne*. Ljubljana, 2001.

² Pojem je uporabil James C. Davis v delu *Vzpon z dna. Slovenska kmečka družina v dobi strojev*. Ljubljana, 1989. Z njim v širšem pomenu označuje problem poljedeljske prenaseljenosti v 19. stoletju zaradi hitre rasti prebivalstva.

žimo z »mehanizmom niše«, ki v tem primeru pomeni, da se je par poročil, ker je za to imel možnost, torej našel in zapolnil je neko »nišo«. Možnosti za poroko, ki jih lahko enačimo s pojmom »niše«, pa, kot je pokazala tudi pričujoča raziskava, niso bile omejene samo z dednim sistemom, ampak so bile povezane tudi z drugimi okoliščinami in razmerami. Denimo z družinsko situacijo – števila, spola in zaporedja rojstva otrok, starosti in zakonskega stanu staršev, zadolženosti hiše, razmerjem med številom dedujočih otrok in velikostjo posestva – zdravstvenim stanjem in osebnimi značilnostmi ljudi, godnih za poroko, in seveda z alternativnimi možnostmi za zaslužek. Čeprav je bila v 19. stoletju v kmečki župniji Velike Brusnice eksistenca njenih prebivalcev še vedno odvisna predvsem od zemlje, so se sočasno zaradi učinkov industrializacije odpirale nove možnosti preživetja, med njimi izseljevanje čez »veliko lužo«, različna sezonska dela, trgovanje, prekupčevanje in tihotapljenje, nabiralništvo, krošnjarstvo.

Toda kljub novim možnostim poroka nikoli ni bila zares osvobojena gospodarske preračunljivosti, pa čeprav so antropologi, ki so poročanje preučevali predvsem v okviru Levi-Straussove teorije enostavnih in kompleksnih sorodstvenih sistemov (Holy, [1996] 2005: 124–143), izpostavljali dejstvo, da je (bila) poroka v evropskih družbah načeloma posledica proste izbire (Holingshead, v: Sedmak, 2002: 53); prepovedana je bila le med določenimi sorodniki, kot to določa cerkveni zakonik. Toda antropologi in etnologi drugačnih usmeritev (Bestard-Camps, 1991; Bourdieu, [1980] 2002 b: 11–33; Malečkar, 2005; Ravnik, 1997; Segalen, 1991) so pokazali na obstoj poročnih pravil, ki so bila v vsakdanjem življenju vsaj toliko zavezujoča kot tista, ki jih je predpisoval cerkveni ali državni zakonik. Tako so kljub možnosti svobodne izbire zakonskega partnerja »še vedno prevladovale zveze znotraj iste rase, etnične skupine in družbenega razreda ter skupnih vrednot« (Segalen, v: Sedmak, 2002: 55). To poročno pravilo se je izkazalo za veljavni kriterij poročne izbire tistih brusniških župljanov, ki so po poroki ostali doma.

Pri sklepanju zakonske zveze so brusniški župljani ravnali v skladu s tremi pomembnejšimi poročnimi pravili, ki so se po njihovem pripovedovanju prenašala iz roda v rod. Pogosto so svoje poročne omejitve ponazarjali s pregovori, kot so »Ženi se pri ognjišču, botre išči na sejmišču«, »Vzemi ženico sebi vrstnico« ali »Gliha vkup striha« in še »Bolje je bos/-a trnje mleti, kakor vdovca/vdovo vzeti«. Ti pregovori, prevedeni v strokovni jezik etnološke oziroma antropološke družinsko-sorodstvene terminologije izražajo pravila socialne, lokalne, versko in etnične endogamije, kot bo govor v nadaljevanju.

Razumevanje omenjenih poročnih pravil pa zahteva oris socialne razslojenosti tukajšnjega prebivalstva, ki je izvirala iz naravnih razmer za samooskrbno družinsko kmetovanje. Naravne razmere za kmetovanje so bile v vaseh zgornjega Podgorja (Jugorje, Gabrje in Gorenji Suhadol) drugačne od tistih v vaseh spodnjega Podgorja (Velike Brusnice, Dolenji Suhadol, Leskovec, Brezje, Gumberk, Ratež in Žerjavin), kar se je kazalo tudi v poročnih navadah obeh sosesk. Gospodarske, socialne razmere dajo med drugim tudi vpogled v mehanizme, s katerimi je tukajšnje prebivalstvo iskalo ravnovesje med produkcijo in svojo reprodukcijo.

Podatki, na katerih temelji pričujoče delo, izvirajo iz skupine ustnih in pisnih virov, delno objavljenih tudi v doktorski disertaciji avtorice prispevka. Glavnino tvorijo podatki, ki sem jih že med letoma 1995 in 1997 ter leta 2002 in leta 2006 z intervjuji zbirala v vaseh župnije Velike Brusnice. Matične knjige, rezultati ljudskih štetij in franciscejski kataster pa so vir podatkov, na podlagi katerih temeljijo izsledki socio-ekonomskega in demografskega stanja župnije Velike Brusnice.

»Veliko jih mora silno terpeti ali pa se izseljevati« - »mehanizem niše« v župniji Velike Brusnice

Še do začetka 60. let 20. stoletja je bilo novomeško Podgorje eno najzaostalejših območij na Dolenjskem in v Sloveniji, ko je povojni gospodarski in kulturni razvoj načel nekatere značilne kulturne sestavine »ljudskega« življenja. Ljudje so živeli skromno, praviloma v pomanjkanju hrane, obleke, bivalnega prostora, zdravstvene oskrbe, higiene in izobrazbe.

Kljub splošni revščini in zaostalosti Podgorja so bile med vasmi iz spodnjega in zgornjega Podgorja še v 60. letih 20. stoletja opazne razlike v načinu življenja:

Ravninske vasi orjejo drugače kot hribovske; v dolini rede krave za mleko, v hribih pa vole za prodajo; zidane hiše spodnjih vasi so prostornejše kot po večini lesene hribovske; ravninski kmetje pijejo za zajtrk kavo, hribovski pa natepajo zelje in žgance; noša bližnjih vasi je podobna mestni, medtem ko »težkega« Podgorca prepoznamo po okovanih čevljih in trpežni opravi; in končno kot posledico vsega tega, da imata socialno in duhovno življenje hribovskega in ravninskega Podgorja precej drugačno podobo (Zupančič, 1960: 19).

Preglednica 1: Vrste in velikost kmetijskih površin v hektarjih, v k. o. Brusnice in k. o. Gabrje leta 1842 in leta 1931.

Vrsta zemljišča	Leto 1842		Leto 1931	
	K. o. Gabrje	K. o. Brusnice	K. o. Gabrje	K. o. Brusnice
Njiva	323	459	325	499
Travnik	125	47	139	47
Vinograd	32	13	48	27
Sadovnjak	13	22	11	21
Pašnik	143	169	141	87
Gozd	1195	1034	900	1054

Razlika med spodnjim in zgornjim Podgorjem se je kazala tudi v velikosti in kakovosti zemljiških posestev, ki so še v 60. letih 20. stoletja zagotavljala preživetje

2/3 prebivalstva novomeške pokrajine (Kokole, 1962: 125).³ Velikost kmetije ni bila določena samo s površino, ampak z možnostjo preživljanja kmečke družine, zato enako velike kmetije niso enake po obsegu zemljiške posesti, ampak je njihova dejanska velikost odvisna od kakovosti zemlje (Granda, 1997: 171; gl. Preglednico 1).

Vsekakor je v Podgorju prevladovala mala in srednja zemljiška posest, ki je bila bolj razdrobljena v k. o. Gabrje oz. v vaseh zgornjega Podgorja, kjer je bila posledično tudi socialna sestava prebivalstva šibkejša .

Velikost kmetije	Število	Delež
Cele in nadpolovične	26	17,8
Polovične	68	46,6
Tretjinske in manjše	68	35,6
Hišarji	12	8,0
Najemniki	44	30,0

Preglednica 2: Socialna sestava kmečkega prebivalstva v župniji Velike Brusnice leta 1842.

Proti koncu 17. stoletja, ko je prebivalstvo po turških vpadih in kmečkih puntih, lakotah in kužnih boleznih začelo naraščati, je naraslo tudi število majhnih posestnikov, hišarjev in gostačev. Tako je bilo v prvi polovici 19. stoletja v župniji Velike Brusnice celih in nadpolovičnih kmetij le še 17,8 % (26 kmetov), polovičnih kmetij 46,6 % (68 kmetov), 35,6 % (68 kmetov) je bilo tretjinskih, četrtinskih in manjših kmetij, 8 % (12 glede na število posestnikov) je bilo hišarjev in 30 % (44 glede na število posestnikov) je bilo najemnikov. V 107 letih se je socialna struktura spremenila; delež kmetijskih posestnikov se je zvišal za 58 %, kar pomeni, da je iz prvotnih 146 kmetij nastalo 105 novih (skupaj 251), povečal pa se je tudi delež hišarjev (30,7 %, št. 77).

To razslojevanja kaže, da je prebivalstvo v 19. stoletju naraščalo; v predzadnjem desetletju 19. stoletja je bil dejanski prirastek (11,5 ‰) najvišji v opazovanem obdobju. Na Kranjskem in Štajerskem je prebivalstvo naraslo do te mere, da so v 80. letih 19. stoletja štajerski in kranjski deželni poslanci predlagali, da se socialno najšibkejšemu prebivalstvu prepove sklepati zakonske zveze,

pervič zato, ker se ljudje presilno, preštevilno množijo, da so tako rekoč eden drugemu že na poti in eden drugemu vsak zaslužek kar iz ust trgajo, veliko jih mora silno terpeti ali pa se izseljevati (DN 2 (1886) 2: 11).

Tako je naravni prirastek v drugi polovici 19. stoletja naraščal in povzročil val izseljevanja zaradi vse večje agrarne naseljenosti, močnega nazadovanja domače industrije, zadolženosti kmetij in drugih razlogov. Leta 1890 je na kvadratnem kilometru polja v župniji Velike Brusnice živelo že 191 prebivalcev, tj. 21 prebivalcev več kot v desetletju prej. Že deset let pozneje je stopnja agrarne naseljenosti dosegla raven iz

³ Avtor v prispevku navaja podatke za osrednji del dolenjsko-posavske regije, ki vključuje še področje ob Temenici in Mirmi, Krško polje, Brežiško ravnino in Bizeljske gorice.

70. let 19. stoletja, ko je padla na 177 prebivalcev na kvadratni kilometer polja in je hkrati selitveni prirastek v 19. stoletju dosegel svoj negativni vrhunec – iz vasi Gabrje se je leta 1900 izselilo 47 ljudi, tj. desetina prebivalstva.⁴

Preglednica 3: Rast in gibanja prebivalstva v župniji Velike Brusnice 1851–1938 (koeficienti na 1000 prebivalcev).

Leto	Št. preb.	Razdobje	Interval leta	Nataliteta	Nupcialiteta	Mortaliteta	Naravni prirast	Dejanski prirast	Selitveni prirast
1851	1430								
1869	1447	1851–1869	18	32,5	7,35	29,5	3,0	0,7	-2,3
1880	1468	1870–1880	11	35,9	6,86	32,8	3,1	1,3	-1,8
1890	1647	1881–1890	10	36,6	8,34	26,1	10,5	11,5	1,0
1900	1708	1891–1900	10	36,1	7,45	24,0	12,1	3,6	-8,5
1910	1657	1901–1910	10	35,2	6,3	20,4	14,8	-3,0	-11,8
1921	1650	1911–1921	10,08	25,9	8,5	22,6	3,3	-0,4	-3,7
1931	1803	1922–1931	10,17	40,0	11,85	19,9	20,1	8,7	-11,4
1938	2079	1932–1938	6,92	32,3	7,07	17,3	15,0	20,5	5,5

Vsekakor je bila agrarna prenaseljenost posledica demografskih sprememb: znižane umrljivosti, podaljšanja življenjske dobe generacije rojenih po letu 1840, zmanjševanja deleža dokončno samskih žensk in rahlo povečane zakonske rodnosti.

Preglednica 4: Povprečna starost nevest in ženinov ob prvi poroki v župniji Velike Brusnice 1843–1942.

Desetletje	Ženini	Neveste
1843–1852	28,09	25,87
1853–1862	28,05	25,03
1863–1872	28,04	25,99
1873–1882	30,39	26,47
1883–1892	27,94	26,36
1893–1902	29,61	24,09
1903–1912	27,67	23,68
1913–1922	27,88	26,12
1923–1932	26,59	25,61
1933–1942	29,03	25,33

Preglednica 5: Delež dokončno samskih žensk med umrlimi v starosti nad 50 let v župniji Velike Brusnice 1841–1941.

Dvajsetletje	Delež
1843–1862	31,42
1863–1882	29,14
1883–1902	22,84
1903–1922	10,39
1923–1942	24,87

⁴ Ugotovila sem, da je ravnovesje med viri za preživetje in številom prebivalstva v skupnosti, ki je bilo odvisno predvsem od zemlje, postalo ogroženo takrat, ko je na kvadratni kilometer polja živelo okoli 200 ljudi.

Domača zemlja je zagotavljala preživetje samo določenemu številu ljudi, zlasti zaradi slabih možnosti alternativnega zaslužka. To razloži njihove preživetvene strategije v obdobju pospešene rasti prebivalstva; na eni strani izseljevanje »odvečnih« ljudi in na drugi strani povečano razslojevanje. Rezultat obeh procesov je kontinuiteta poročnega vzorca – stabilnost števila porok (poročnosti) in starosti mladoporočencev ob prvi poroki. Vsekakor župljani niso samo s poročnostjo uravnavali občutljivega ravnovesja med viri za preživetje in rastjo prebivalstva, slednje bi bilo povsem neuspšno, če se »odvečni« ljudje ne bi izseljevali.

Če smo že orisali splošne gospodarske in socialne razmere, ki so na župnijski ravni omogočile kontinuiteto poročnega vzorca, bomo v nadaljevanju poskušali ugotoviti, kako so s poročnimi izbirami ohranjali ravnovesje med različnimi socialnimi sloji in geografskimi okolji.

»ŽENI SE BLIZU, BOTRUJ DALEČ« – LOKALNA IN ETNIČNA/ VERSKA ENDOGAMIJA

Župljani Velikih Brusnic so še v 50. letih 20. stoletja po opravke, na delo, obiske, žeganja in sejme hodili peš. Gotovo je to tudi eden izmed razlogov, da so življenjskega partnerja iskali v neposredni bližini, v okviru takšne oddaljenosti, ki jo je bilo mogoče v nekaj urah premostiti peš. To je bilo med drugim pomembno tudi zato, ker so nekatere neveste ali ženini, ki so po poroki zapustili domačo hišo, dedovali tudi kos zemlje, ki so ga hodili obdelovati peš.

Preglednica 6: Lokalna endogamija v župniji Velike Brusnice 1843–1942.

Desetletje	1	2	3	4	5
1843–1852	13 (21.7)	41 (68.3)	3 (5)	3 (5)	60 (54.0)
1853–1862	13 (21.7)	37 (62.7)	3 (5.1)	6 (10.2)	59 (60.2)
1863–1872	26 (33.8)	43 (55.8)	1 (1.3)	7 (9.1)	77 (68.8)
1873–1882	20 (27.8)	40 (55.6)	2 (2.8)	10 (13.9)	72 (66.7)
1883–1892	31 (42.5)	32 (43.8)	2 (2.7)	8 (10.9)	73 (58.4)
1893–1902	22 (35.5)	32 (51.6)	4 (6.5)	4 (6.5)	62 (56.9)
1903–1912	21 (32.3)	31 (67.7)	7 (10.8)	6 (9.2)	65 (59.1)
1913–1922	21 (33.3)	32 (50.8)	5 (7.9)	5 (7.9)	63 (49.6)
1923–1932	45 (39.1)	46 (40.0)	11 (9.6)	13 (11.3)	115 (66.5)
1933–1942	20 (34.5)	30 (51.7)	4 (6.9)	4 (6.9)	58 (46.4)

Legenda: 1 ženin in nevesta oba iz Zgornjega Podgorja
2 ženin in nevesta oba iz Spodnjega Podgorja
3 ženin iz Spodnjega Podgorja, nevesta iz Zgornjega Podgorja
4 ženin iz Zgornjega Podgorja, nevesta iz Spodnjega Podgorja
5 število oz. % porok v župniji Velike Brusnice

Ravno zato so se brusniški župljani v glavnem poročali v domači župniji (več kot polovica mladoporočencev) in sosednjih župnijah: v stopiško (Stopiče), šmihelsko (Šmihel), šentjernejsko (Šentjernej) in šempetrsko (danes Otočec).

Preglednica 7: Poroke župljank in župljanov župnije Velike Brusnice 1843–1942.

Desetletje	Ženini, ki ostanejo doma	Neveste, ki ostanejo doma	Ženini iz sosednjih župnij	Vsi tuji ženini
1843–1852	67 (60.4)	59 (57)	34 (77.3)	44 (39.6)
1853–1862	65 (66.3)	58 (63.7)	28 (84.8)	33 (28.6)
1863–1872	80 (71.4)	76 (67.9)	28 (87.5)	32 (25)
1873–1882	75 (69.4)	69 (67.6)	31 (93.9)	33 (28.7)
1883–1892	85 (68)	75 (60)	36 (90)	40 (32)
1893–1902	69 (63.3)	60 (55)	36 (90)	40 (36.7)
1903–1912	68 (61.8)	63 (57.3)	30 (71.4)	42 (38.2)
1913–1922	75 (59.1)	64 (50.4)	28 (53.8)	52 (40.9)
1923–1932	116 (67)	109 (63)	26 (45.6)	57 (32.9)
1933–1942	65 (52)	62 (49.6)	25 (41.7)	60 (48)

Toda pri izbiri življenjskega partnerja ni bilo pomembno samo to, da je bil ta doma iz neposredne bližine, temveč je bila pomembna tudi geografska lega partnerjeve »hiše«.

Poroke med Podgorci in Žumberčani

Načini življenja v vaseh župnije Velike Brusnice se razlikujejo tudi glede geografske lege posamične vasi. Prebivalci višinskih vasi se imenujejo *Hribovci* ali *Podgurci*, prebivalci nižinskih vasi pa *Polanci*. V navadi je bilo, da so se *Hribovci* poročali med sabo, *Polanci* spet med sabo. Po merilu lokalne endogamije bi bilo pričakovati tudi poroke med Podgorci in sosednjimi Žumberčani in vendar jih praktično ni bilo.

Vasi soseske Gabrje ležijo v zgornjem in deloma v srednjem Podgorju, torej na prehodnem pasu med široko ravnino reke Krke in gozdnatimi nenaseljenimi Gorjanci. Gorjanci so, zaradi širokega in relativno visoko naseljenega pasu, sami po sebi ovira, poleg tega pa po njegovem grebenu poteka državna meja, ki razmejuje rimskokatoliške Podgorce na slovenski strani od večine grkokatoliških in manj rimskokatoliških Žumberčanov na hrvaški strani meje. Po Lebanu (1963: 9, 14) nacionalna meja sicer ne ovira sklepanja zakonskih zvez med Podgorci in Žumberčani, saj obstaja evidenca, ki kaže, da so povsod v bolj ugodnih naravnih geografskih razmerah primeri živahnih prekomejnih povezav. Tako kot Leban tudi Žagar (1973: 97–109) odsotnost poročanja med Žumberčani in Podgorci pripisuje neugodnim »prirodno-geografskim« značilnostim meje.

Sami Podgorci pa so na moje vprašanje, zakaj se niso poročali z Žumberčani, navajali kot glavni razlog razliko v veri ali povedano s primerom:

Ja, po mojem mnenju ne, po mojem mnenju je to samo cerkev kriva. Vera bi mogla bit, po mojem mnenju, ne, bi mogla bit kriva, ker tam so bli druge vere ljudje. Mi smo pa druge vere, ne, sej niso vsi Hrvatje, so en te vere, eni une. Eni so pravoslavni, en so rimokatoliki, en so grkokatoliki, tam so razni ljudje notr.

Čprav ljudski pregovor pravi: »Kdor se z Lahom brati, si rokave krati« (Zupančič, 1960: 18), pa so Podgorci imeli z njimi tesne gospodarske in socialne stike. Trgovanje z živino, zlasti z voli in prašiči, se je ohranilo še dolgo po 2. svetovni vojni; Podgorci so hodili na sejme in žegnanja v Žumberk (npr. v Sošice), Vlahi, kot so Žumberčane imenovali Podgorci, pa na živinske sejme, npr. v Šentjernej:

Ja, ja, ka drgač tut so pršli do stikou, ker se je čez Gorjance hodilu na sejem. Od kle so šli na Šice [Sošice, op. avtorice] na sejem. Za žvino. Ja, kje se je hodil, ja, in prešiče [kupovat, op. avtorice], pa so jih kar pregnal sem! Prešiče so kar pregnal prek Gorjancuv! Al pa koštrune, koze, tu se je use tam nakupilo, so kle mesarji bli, pa so kle pol klal (informatorka iz Gabrja).

Poleg tega pa so Podgorci, zlasti iz zgornjega Podgorja, hodili v sosednji Žumberk tudi na sezonska poljedelska dela (košnjo, mlačev), saj so Vlahi, ki so se po pripovedovanju brusniških župljanov v veliki meri preživljali s trgovanjem, hodili po sejmih, medtem ko so njihove žene doma delale skupaj z najemniki, kot je nazorno opisala neka informatorka iz Gabrja:

U Žumberk sa hodil kosit al pa kopat. K Vlahom. So bli po ceu keden tam nekter, jes nisem šla in od naše hiše ni šou nobeden kopat tam u vinograde. Drgač pa velik z naše vasi sa hodil kje, pa so bli po ceu keden tam, ku se je kopau u vinograd... Uni so se šli bul taku, beretal z usem, pa nesa šli taku delat tistga, ne, so se bul znal za dnar pobrigat, ti naš, na to stran pa ne, tu je pa sam garalu.

Kot je možno sklepati iz navedka, so Podgorci svojo ekonomijo ocenjevali kot kmetijsko, ekonomijo Žumberčanov pa kot pretežno trgovsko, s čimer so povezovali medsebojne razlike, na podlagi katerih so opredeljevali tudi »kolektivni« značaj prebivalcev obeh skupnosti. Na primer, Podgorci so svoje »trdo delo na zemlji« povezovali s poštenostjo, trgovanje Žumberčanov pa so povezovali z iznajdljivostjo oz. po mnenju nekaterih Podgorcev celo z goljufivostjo in agresivnostjo, kot je z zgodbo ponazoril informator iz Gabrja:

To je bil sosed, naš sosed, kjer sem bil jaz doma [Gorenji Suhadol, op. avtorice], pa je imel enga kolegota, Laha, ne. Pol sta se pa zmenila, da bo moj sosed za Laha koš naredu, tak nahrbtni koš, ne. In je tud naredu. Pol je pa pošto dal unmu, naj pride po koš in je pršu. So bli pa maslci [sorta hrušk op. avtorice] zreli takrat, je pa sosed moj maslce nabral, pa v koš naložil, ne, pa je pomagal nest temu Žumberčanu na Gorjance. Pa sta gor na vrh pršla pa je reku, ko je sosed odložu koš: »Moj kolega,« je reku, »nikad pred Lahom uvijek za Lahom!« Pol je pa sosed pogledal, je rekel: »Zakaj?« »Moj L,« je rekel, »tri puta mi je došlo, da bi te zaklal.« Tu jst si predstavljam, de je Laha tu moglu ujeziti, si je mislu, budala, blesava, zakaj si mi koš naredu in hruške nabral pa še tle gor si mi jih prnesu. To se prav, jst sodim, da je blo tu tako mnenje, kr uni so bli, uni ljudje so bli drugač dobričine. Če je pa hotu un, vse je dal sam, da ti je nase navleku [pridobil zase, op. avtorice], to so bli ekonomisti, to so bli specijalisti, on te je navleku. Pod ceno ti je dal vse, če je videl, da ima interes.⁵

Takšno gledanje Žumberčanov verjetno izvira iz narave gospodarskih stikov, ki so jih Podgorci imeli z Žumberčani; na eni strani so z njimi trgovali, predvsem z živino, na drugi strani pa so pri Žumberčanih služili denar z opravljanjem večjih kmečkih del. Pri tem je treba izpostaviti dejstvo, da so kmečka dela opravljali le za družine trgovcev, ker je v teh družinah primanjkovalo moške delovne sile, saj so bili moški zaradi trgovanja večinoma zdoma. Ta dejstva pa so Podgorce navedla preprosto k sklepu, da so Žumberčani živeli predvsem od trgovanja z živino in z drugim blagom. To je mogoče razbrati iz pripovedi informatorja, doma iz Gornjega Suhadola, ki je zanje kot samski fant opravljal poljska dela, kot poročen pa je z njimi občasno tudi trgoval:

Žumberk je po naravi reven, po naravi je reven, tako kukr je tlele naše Podgurje. Samo ekonomska stvar je bla pa tam boljša. Un so si znal bolj pomagat, tam je bil denar, tam je bil denar, tle ga pa ni blo. To so bli šeftarji, ti ljudje so bli šeftarji, možakarji, teh ni blo nikol doma, to so bli samu na terenu, sam po šefte so hodil. Ne, tako da denar je bil, zato smo mi Kranjci hodili kje delat, tam sm tud jst bil.

Iz navedkov bi bilo možno sklepati, da ni samo različna veroizpoved ovirala sklepanja zakonskih zvez z Žumberčani. Bržkone bi bilo mogoče odsotnost poročanja Podgorcev z Žumberčani pripisati tudi drugim razlikam, npr. takim, ki so jih Podgorci povezovali s »kolektivnim značajem« obeh ekonomij. Ti pa po njihovem prepričanju nista bili kompatibilni, ampak komplementarni, kar se na nek način kaže tudi skozi

⁵ O gledanju Belokranjcev na »Vlahe« glej tudi prispevek Duške Knežević Hočevar »Kri ni voda«: potomci Uskokov ob slovensko-hrvaški meji iz leta 2004; str.133–135.

endogamne poroke Podgorcev; v glavnem so se namreč poročali s pripadniki iz gospodarsko, socialno in kulturno enako opredeljenih skupin.

Vsekakor so se njihove ekonomije dopolnjevale, zaradi česar so vzdrževali ži-vahne gospodarske in socialne stike. V tej zvezi je pomenljiva ugotovitev, ki sem jo izluščila skozi pogovore z informatorji in analizo arhivskega gradiva, da se ustno izročilo o asimiliranih *Vlahih*, ki naj bi jih izpričevali *vlaški* priimki, kaže tudi v popisih prebivalstva, ki v župniji Velike Brusnice poleg slovenske in rimskokatoliške pripadnosti ne izpričujejo nobenih drugih. Popisni podatki celo navajajo k sklepu, da porok med Podgorci in Žumberčani ni bilo. Ustno izročilo govori o izjemah, iz pripovedovanj pa lahko celo razberemo, da Podgorci nikakor niso spodbujali porok z *Vlahi* in *Vlahinjami*. V ponazorilo navajam izjavi dveh informatorjev iz Gabrja, ki sta mi na vprašanje, ali so se Gabršani poročali z Žumberčani, takole odgovorila:

Ena je bla, so že zdavnaj tist ljudje pomerli, ena, Š. se je pisala, ne. Pa so rekel, de je Hrvatca, ne.

Kar se tiče tega stika, prijateljsko, je blo že od nekaj, že moj oče je mel prjatlja, nekje tam pr Sosičah, ampak da bi blo to kej povezano s tem, ko pravmo s porokami, tega pa po tej stran, pr nas nej blu, ampak zdeje sm se spomn; iz Sekulič je pa bla ena punca poročena v Stopčah. Sej zdej so ti ljudje že vsi umrl; to vem za edino menjavo, da so se tlele Krajc pa Hrvatca poročla.

Izjemno redke poroke med Podgorci in Žumberčani potrjujejo tudi poročne matične knjige župnije Velike Brusnice in župnije Radatovići.⁶ Že na podlagi tega, da je bilo v poročnih knjigah za župnijo Radatovići v obdobju med letoma 1858 in 2004 vpisanih samo 8 porok, v poročni knjigi župnije Velike Brusnice za obdobje med letoma 1943 in 1945 pa nobena, lahko sklepamo, da je »mešani par« bolj izjema kot pravilo. Hkrati lahko sklepamo, da je bil »mešani par« sestavljen iz Slovenca – rimokatolika, in Hrvatice – grkokatolikinje, saj so vpisna pravila narekovala, da so se poroke vpisovale v poročno knjigo nevestine matične župnije. To so vpisi porok, razen dveh izjem – on Hrvat in ona Slovenka, tudi potrdili.

Nadalje sem domnevala, da je tak rezultat v skladu s patriarhalno mentaliteto obeh skupnosti, ki sta favorizirali sorodnike po moški liniji. To vsaj velja za preučevano obdobje, ko je bila sklenjena glavna zakonov med Podgorci in Žumberčani, in sicer v letih 1879, 1892, 1894, 1896, 1900, 1901, 1906 in 1914. Sprejemljivejše bi namreč bilo, da bi se v skupnost »infiltrirala« ženska, ki je ob poroki spremenila priimek in vero, kot pa moški, ki tega ne stori. Izkazalo se je namreč, da je bila mati

⁶ Za podatke iz Matic porok župnije v Radatovičih in Poročnih matičnih knjig iz Matičnega urada v Ozlju za obdobje med letoma 1848 in 2004 se zahvaljujem Duški Knežević Hočevar (glej njen prispevek v reviji).

ženina tako kot njegova nevesta doma iz Žumberka, torej je verjetno prav sorodstvena povezanost prispevala k poročni izbiri naslednika.

Druga značilnost porok med Podgorci in Žumberčani, ki sem jo lahko razbrala, je bila, da je bila večina ženinov doma iz zgornjega Podgorja – vasi Gorenji Suhadol in Gabrje (v dveh primerih sta bila ženina doma iz Velikih Brusnic). Tudi to verjetno ni naključje, ampak bolj rezultat intenzivnejših gospodarskih stikov med *Hribovci* in *Vlahi* (*Hribovci* so živeli bližje meji, vasi obeh skupnosti so bile hribovite).

Poroke med Podgorci

Poleg Gorjancev, ki naj bi po Lebanu preprečevali poročne migracije med Slovenci in Hrvati, naj bi pomenili močno oviro tudi večji vodotoki ali pa ravnina zaradi drugačnih gospodarskih in socialnih razmer (Leban, 1963: 9). V našem primeru se to ponovno samo delno potrjuje: reka Krka namreč ni bila »močna pregraja«, pač pa je to prej bila nadmorska višina vasi. Mladike iz župnijskega središča in iz vasi spodnjega Podgorja se niso rade poročale v hribovske vasi, zaradi težavnih in slabih naravnih razmer za kmetovanje:

Jes bi bla lahku se poročila u dva kraja. Je eden z Gornega Suhadola hodu. »Jozas, kuga,« sem rekla, »ka ne grem kje gor, grem rajši ..., de si bom noge znucala gor na Gorjancih!« »Jozas,« sem rekla, »de bi šla jes u Goren Suhadol, ka ne grem ... [ogorčeno in poudarjeno, informatorka doma iz vasi Velike Brusnice, spodnje Podgorje, op. avtorice]

Izmenjava nevest in ženinov med določenimi župnijami in celo med točno določenimi vasmi je bila splošno v navadi. Analiza prebivališč ženinov in nevest je pokazala, da so se prebivalci soseske Velike Brusnice poročali med seboj, prebivalci soseske Gabrje pa med seboj. Prebivalci soseske Velike Brusnice so se najpogosteje možili oz. ženili v vasi spodnjega Podgorja župnije Šentjernej, Šmihel in Otočec, torej v vasi, kjer so bile podobne naravne razmere za kmetovanje. Izjeme so bile bogate hribovske kmetije, kamor so se primožila dekleta iz bogatejših nižinskih kmetij. Prav tako so se hčere bogatih hribovskih kmetov lahko omožile v dolino na premožnejšo kmetijo. Takšna poročna strategija kaže na socialno endogamijo, ki je bila temeljno pravilo pri sklepanju zakonske zveze premožnih.

Večjo nagnjenost k porokam znotraj iste vasi sem zasledila v vaseh zgornjega Podgorja. Tam so si izven vasi partnerja najraje iskali v vaseh zgornjega Podgorja sosednjih župnij. Za ilustracijo sem vzela pod drobnogled poročne izbire v vasi Gorenji Suhadol.

Med letoma 1849 in 1941 je bilo v poročno matično knjigo zapisanih 146 ženinov oz. nevest. Od teh se jih je 32 poročilo v sosednje vasi domače župnije, tj. v Gabrje, Jugorje in Dolenji Suhadol, 114 oseb pa v vasi zgornjega Podgorja, sosednje

šentjernejske in stopiške župnije. Rekonstrukcija družin vaščanov Gornjega Suhadola je pokazala gosto sorodstveno mrežo med vsemi hišami, ki je nastala zaradi porok med vaščani.

Preglednica 8: Sorodstva med hišami v vasi Gorenji Suhadol.

Hišna št.	Sorodniki na hišni številki	Hišna št.	Sorodniki na hišni številki
1	8, 25, 10	16	1, 10, 12, 24
2	15, 10, 7	17	20, 14, 12
3	2, 15, 7, 29	18	20, 22, 30
4	12, 10, 15	19	20, 22, 30
5	8, 12, 1	20	19, 18
6	7	21	9, 15, 26, 1, 8
7	2, 30, 13, 11	22	7, 19
8	12, 21, 1	23	Prazna
9	26, 21, 2	24	17
10	1, 17, 12, 4, 2	25	1
11	3, 7, 15, 13	26	9
12	10, 1, 4, 27, 18, 17, 8, 29	27	12, 18
13	7	28	Prazna
14	18, 20	29	12, 3
15	4, 21, 9, 2, 26	30	22, 7

V tem primeru se soočimo s situacijo, ko so poroke med sorodniki rezultat pravih socialne in lokalne endogamije.

**»OČETJE SO BLI BRATRANCI – S CELO VASJO MENDE« –
POROKE MED SORODNIKI V PRESEČIŠČU PRAVIL SOCIALNE IN
LOKALNE ENDOGAMIJE**

Menjava partnerjev med družinami v isti vasi je bila v navadi, vendar je bila zaželena določena fizična in sorodstvena oddaljenost. Pri tem so imeli občutek, da vstopajo v zvezo z znanim, toda ne najbližjim. Za boljšo predstavo navajam pripoved pokojne informatorke iz Gornjega Suhadala – vse sestre so se poročile v vasi, s sorodniki:

Use tri smo ble poročene u isti vasi. Use tri smo duble može, de sma bli u žlaht, u sorodstvi, smo mogel dovoljeje met, k škofi je mogu jet u Lublana. Po dovoljeje, de sma se poročla... Očetje so bli bratrance z usem. S celo vasjo mende. Use sa bli bratrance, ne, sa se taku pret, kar u vas en drucga jemat, veste.

V ponazorilo bom opisala sorodstva hišne številke 4; gospodarji in gospodinje treh generacij: Matevž L. in Marija, r. B; Martin L., sin Matevža, in Alojzija P. iz Gabrja ter Martin L., sin Matevža ml., in Antonija, r. Š. iz Dolenjega Suhadola:

Matevž L. se l. 1868 poroči z Marijo B., hči Johana in Ane, r. G. iz hišne številke 12. Nevestin brat Franc se l. 1875 priženi na hišno številko 17. Marija, prva hči Martina in Alojzije, se l. 1931 poroči nazaj k hišni številki 12, tj. na rojstni dom svoje stare mame. Poroči se s Francem B., tj. s svojim »mrzlim bratrancem« oziroma pranečakom svoje stare mame. Druga hči, Alojzija L., se l. 1936 poroči z Janezom B., prav tako s svojim mrzlim bratrancem, na hišno številko 12. Sestri sta se poročili z bratoma, hiše sta naredili meno. Tretja hči Neža se l. 1940 poroči z mrzlim bratrancem, Matijo K., na hišno številko 15. Njuna stara očeta sta bila brata. Sin Martin, naslednik kmetije, pa se poroči z Antonijo Š. iz Dolenjega Suhadola. Tudi ona je že imela sorodnico v tej vasi, njena teta se je l. 1903 poročila z Matijo B. na hišno številko 10.

Z verižnimi porokami v sorodstvu in »menami«⁷ so hiše vzdrževale ravnovesje med »odlivi« in »prilivi« zaradi izplačanih dot; to, kar je od doma odnesla stara mati, je nazaj ob poroki z njenim pranečakom prinesla njena vnukinja.

Iz življenjskih razlogov v porokah med daljnimi sorodniki (med konsangvinimi porokami je bila preferenčna poroka s sestrično/bratrancem četrte stopnje po kanonskem štetju⁸) niso informatorji videli nič slabega, nasprotno, to jih je povezovalo v trdno samozadostno in avtonomno skupnost. Neveste iz drugih župnij so pomenile vdor neznanega in tujega, za katero je bilo treba odšteti denar pri *šrangi*. Domača dekleta pa so bila zastoj. Prednosti take poročne strategije so bile v tem, da so krepile ekonomske in socialne vezi med *hišami* – družinami, ki je družinsko skupnost povezovala z vaško. To je lepo ponazorila pokojna informatorka iz Gornjega Suhadola:

Veste, de so kar en druga u vas jemat. Ja, saj, zakaj se bo pa šou, hudir, kam dergam žent, bi mogu pa kakšna šrango plačat, je pa raj u domač vas uzeu kakšno punca, pret ka je blu velik otruk, ne. Pa je blu, punca kakšna je hotu, od katere hiše jo je tou uzet. In use tri res doble može u žlaht. Eh, pret so se taku poročval, ja, kar sosed sosedovo uzeu, pa ta je šla k tej hiš,

⁷ Dvojne poroke ali »mena«: dva brata se poročita z dvema sestrama ali fant se je poročil z dekletom iz druge družine, njegova sestra pa se je primožila v hišo bratove neveste.

⁸ Poroke med bratranci in sestričnami so bile zelo redke (oznaka za kombinacijo je 2-2), prav tako so med redkejšje kombinacije sodile poroke z otrokom bratranca ali sestrične (oznaka 2-3), najpogostejše so seveda bile poroke med vnuki in vnukinjami bratrancev in sestričen (oznaka 4-4), sledile so jim poroke med otroki in vnuki sestričen in bratrancev (oznaka 3-4). Na podlagi vpisov v poročno matično knjigo sklepam, da se je število porok v sorodstvu povečalo v drugi polovici 19. stoletja, kar je bil splošen trend tudi v drugih evropskih deželah (prim. Segalen 1991: 88–114).

ta je šla pa k uni. Od te je šla pa spet kje. Pa smo bli povezan, taku de sma en drugem pomagal zmiram in en drugem dal, zdej pa ni več tega. In mende nikul več ne bo.

Tako se je ohranjala vaška solidarnost, krepili pa sta se tudi njihova samozadostnost in avtonomnost. Večino gmotnih, socialnih in duhovnih potreb so zadovoljevali skoraj izključno v vasi. Samozadostnost se je lahko uresničevala v medsebojni pomoči pri delu, porodu, poroki in smrti, pri izbiri življenjskega partnerja, krstnih botrov, v koledovanju, praznovanju, druženju itn.

»GLIHA VKUP ŠTRIHA« – SOCIALNA ENDOGAMIJA

Zmotno je mišljenje, da so mladi izbirali partnerja zgolj iz ljubezenskih nagibov. Nasprotno: z vzgojo so jim starši vcepili ideologijo socialne endogamije, ki so jo znova in znova utrjevali z rekom *gliha vkup štriha*. Starši so pri izbiri življenjskega partnerja svojih otrok mnogokrat dajali prednost izključno gospodarskim razlogom; pravilo je veljalo tudi za neporočene starše, čeprav bi pričakovali, da bodo njihovi starši v dobro zunajzakonskega otroka (vnuka) dopustili izjemo. Pravilo socialne enakosti ženina in neveste so dosledno upoštevali, kadar se je poročal sin – naslednik, popustljivejši pa so bili pri hčerah in sinovih, ki so odšli zdoma z izplačanimi deleži. Nevesta, ki se je primožila k sinu – nasledniku, je morala imeti od ženinove družine zahtevano višino dote. Nema lokrat so starši otroku prepovedali poroko z izbranim partnerjem, če je ta izviral iz šibkejše socialne plasti (prim. Ložar-Podlogar, 1990: 231; Zonabend, 1993: 114–115).⁹ Starši iz Dolenjega Suhadola so svojega sina proti njegovi volji poročili »na boljše priliko« v Dolž zaradi ekonomske koristi obeh družin. Moral se je odpovedati dolgoletni ljubezni z dekletom iz iste vasi, ki je prav tako čakalo, da bo po poroki odšlo od doma.

On je šou u Douž, se je perženu. Pol so se pa ... Nekaku hitru je blu tistu, sa peršli, se nekaku tist žent, sa ga nekuk zrihtal, pa veste, doma so pa tut Se je še meu tele sestro od tele R., sa bla taku perjatla, je ona tablete žerla. Sevede, sta bla fejest perjatla. On ne bi šou rad, ampak veste, taku je, mama pa ate, nas je blu še tulk atruk, de b' šlu kateru kam od duma, ka je blu nas enajst, ne.

⁹ Makarovičeva je takšen vzorec zabeležila tako v koroških vaseh kot v Predgradu v Beli krajini (Makarovič M., 1985: 264; 1995: 332; 1986: 287–288). O večji svobodi pri izbiri partnerja je za drugo polovico 19. stoletja poročal Trdina (gl. črtico Kmečki in beraški zakoni), tudi raziskave so pokazale, da so imeli otroci delavcev na domu in otroci kmečkega proletariata nasploh več svobode, torej tudi pri izbiri življenjskega partnerja (Sieder 1998: 76-77, 80–85).

Medtem ko so revnejši kmečki posestniki pogosto odlašali s poroko svojih naslednikov, so bogatejši želeli svoje otroke čim prej bogato poročiti, zato so se za razloček od manj premožnih deklet poročile precej mlajše. Poroke bogatih nevest so bile priljubljena tema pogovorov za ženitev godnih deklet. Najbogatejših nevest v župniji se še danes dobro spominjajo; primožile so se na velike kmetije, v gostilne in trgovine:

Ja, vem kire so ble bogate neveste. Tamle gor Brzlanske [hčerke edinega veleposestnika, doma iz vasi Brezje, op. avtorice]. Ena se je na Mokro polje poročila h Rokelne, tam ko majo gostilno, so bli bogati, je dobila velik, so mel 70 ha hoste doma. Tam so bli narbul bogati s hosto, kulk so oni dnarja s hosto dobel! Ena se je pa u Dobrovo, tut u eno gostilno poročila.

Bogati kmetje so dajali pravilom socialne endogamije prednost pred pravilom lokalne endogamije. Bogate neveste so zato prihajale od drugod in zanje je veljalo, da so se s poroko najbolj oddaljile od svojega doma. Za ta podvig so starši potrebovali pomoč ženitnih posrednikov, ki so dobro poznali bogate družine prek župnijskih meja, kar jim je omogočil njihov poklic, saj je bila večina ženitnih posrednikov dninarjev, ki so služili kruh pri kmetih iz širše okolice (prim. Ložar-Podlogar, 1990: 231).

Pravila socialne endogamije so se kazala tudi v ekonomiji porok v svaštvu in ponovnih porokah vdovcev in vdov, čeprav redkeje. S poroko v svaštvu niso reševali samo družinskih razmer, sklepali so jih tudi iz gospodarskih razlogov, kar posebej velja v primerih, ko so se ponovno poročile vdove. Na to kaže tudi izbrani primer iz Dolenjega Suhadola.

Vdova Lucija se leta 1869 poroči s 16 let mlajšim Petrom. Naslednje leto se jima rodi sin Jakob. Kmetijo po materi nasledi sin Jernej iz prvega zakona, ki se leta 1882 poroči z Marijo K. iz Pangrč Grma. Leta 1889 umre le nekaj mesecev po tretjem porodu. Vdovec s tremi otroki se ponovno poroči po sedmih mesecih vdovstva s svakinjo Uršo, tj. s sestro svoje pokojne žene. Po desetih letih zakona Jernej umre zaradi jetike. Čez šest mesecev se vdova poroči z Jakobom, polbratom pokojnega moža.

S temi porokami niso ohranili samo posestva obeh družin, pogosto vdovec pri drugi poroki od družine ni več zahteval dote, ampak tudi hišni in družinski priimek, kar je bil za ohranjanje družinske identitete v izrazito patriarhalnem območju pomemben socialni dejavnik. Hišni in družinski priimek sta imela tudi simbolni pomen; v pogovorih je sprožil niz asociacij, ki so bile v glavnem povezane z gmotnimi in družinskimi razmerami. Le izjemoma so se vdovci lahko poročali z nevestami enakega socialnega statusa. Navadno so se morali zadovoljiti s starejšimi samskimi nevestami ali pa z zelo mladimi in revnimi nevestami, brez vsakršne dote. Leta 1916 pa se je vendarle zgodila ta zanimiva izjema, ko se je 71-letni vdovec, posestnik celega grunta, poročil s 23-letno nevesto, doma iz 3/4 grunta. Po njegovi smrti je posestvo de-

dovala mlada žena, seveda pa je morala izplačati nujne deleže otrokom iz moževega prvega zakona. Primer izpričuje gmotne razloge za poroko; bogata nevesta je z doto še povečala moževo imetje in s tem zadostila pravilom socialne endogamije.

POROKE IZVEN PRAVIL

Poroke, ki so bile sklenjene mimo omenjenih pravil, pa so bile povezane s poročnimi možnostmi najrevnejših plasti kmečkega prebivalstva – potomci hišarjev in majhnih kmetov ali rokodelcev, ki so se do poroke v glavnem preživljali z dnino, služenjem pri velikih kmetih, s sezonskim delom v gozdovih itn. Zanje velja, da so se poročili, ko so mnogi že krepko prekoračili trideset, celo štirideset let, saj za poroko, preživljanje družine niso imeli možnosti. Tako so morali čakati na primerno »priliko«. V skupino ljudi, ki so se poročili mimo ustaljenih poročnih pravil, sodijo tudi revnejši vdovci z majhnimi otroki in ostareli vdovci z ali malo oz. brez premoženja. Neugodne gospodarske in stanovanjske razmere, ki so ovirale mlad par, da si ustvari družino, so premostili na več načinov. Izpričani so naslednji primeri.

Mladi par je ob pomoči (dota) staršev »šel živet na svoje«, tako je nastajal sloj hišarjev in manjših posestnikov:

Ja, taku je blu. Takrat so miselni, kuker de bom jes šla tedi, ku je biu on doma del u vas, jes sem bla pa tle gor. No, je blu pa taku, de mama je bla še od nega, poli Ančka dve, Tončka tri, Pepa štir, jes bi bla že ta peta, če b' bla pr hiš! Ka pa bom jes tam, ne?! Pol so pa rekel: »Neč,« so rekel, »če boš hišo delu« ... So mu dal pa ene dve nive, dve nivi sma dubel in hosto. Pol so pa naš spet men dal tut eno taku nivo, de sma kosil. No, in poli smo pa kar taku, en cajt sma res taku doma pr nas bla, ku sem bla jes doma, pomagat, sma delala in taku, ne. Pol sma pa kar, je reku: »Neč, morma sama, če čma, de boma kaj mela!« Pol sma pa taku bli skupi in tu delal.

Par se je odselil v Ameriko ali druga industrijska središča v državi:

Moj oče je mel dva brata, en Francel, pa Janez. Pa dve sestre, je bla pa Ančka pa Rezka. Pa so usi štiri šli u Ameriko. Usi štirje, sam moj oče so ostal doma. In tam se poženi, z našimi, s Podgorja.

V to skupino pa sodijo tudi poroke z Žumberčani/Žumberčankami. Bratje in sestre naslednikov, ki se niso mogli poročiti z nasledniki kmetij, so sklepali t. i. poroke »na roko«. V zakon so prinesli samo svoje »roke«, s katerimi so za preživetje v mestih opravljali razna dela. Za njimi se je sčasoma izgubila vsaka sled; domačini se jih ne

spominjajo več. Potemtakem ni nič presenetljivega, da se domačini niso spominjali porok med Podgorci in Žumberčani, med katerimi je bila največja, čeprav po številu v resnici neznatna, skupina »odvečnih potomcev«, ki jih je po odhodu od doma pogoltnil širni svet. Med njimi je na primer bil tudi Jernej S. iz Velikih Brusnic, sin tretjine zemljaka in tretji od devetih otrok, ob poroki s samsko služkinjo 23-letno A. Popović iz vasi Buliči.

Revna nevesta ali ženina sta se poročila s premožnejšim starejšim vdovcem ali vdovo iz domače, sosednje župnije.

Že Trdina je zapisal, da »može se tod za vdovce le tiste, ki nimajo dote. Če nje ni, deklice jemljejo rade i starce ali dajo si pripisati nase hišo ali kako drugo posest«. Verodostojnost Trdinove ugotovitve potrjujejo primeri iz župnije Velike Brusnice. Leta 1916 se je s 66-letnim vdovcem poročila njegova 26-letna dekla, ki je po njegovih smrti dedovala bajto z ohišnico.

Preglednica 9: Povprečna in srednja starost pri poroki in povprečna in srednja razlika v letih med vdovci in samskimi nevestami v župniji Velike Brusnice 1843–1942.

Dvajsetletja	Ženini/vdovci		Neveste/samske		Razlika v letih	
	Povprečna starost	Srednja starost	Povprečna starost	Srednja starost	Povprečna starost	Srednja starost
1843–1862	38,4	35,6	26,1	25,5	8,7	8,0
1863–1882	41,9	38,0	35,5	31,0	10,3	9,0
1883–1902	44,0	40,0	29,9	24,7	13,9	11,0
1903–1922	41,5	39,3	29,3	27,0	12,3	12,5
1923–1942	40,1	35,3	29,1	27,8	11,5	11,0

Preglednica 10: Povprečna in srednja starost ob poroki in povprečna in srednja razlika v letih med vdovami in samskimi ženini v župniji Velike Brusnice 1843–1942.

Dvajsetletja	Neveste/vdove		Ženini/samski		Razlika v letih	
	Povprečna starost	Srednja starost	Povprečna starost	Srednja starost	Povprečna starost	Srednja starost
1843–1862	36,6	34,5	34,9	33,4	3,3	2,5
1863–1882	36,9	34,3	33,1	30,3	3,8	6,5
1883–1902	33,9	31,0	30,2	27,5	3,7	4,0
1903–1922	36,3	33,0	33,9	30,5	2,4	5,0
1923–1942	33,3	34,0	29,4	25,0	3,9	4,5

Poroke mladega dekleta s precej starejšim moškim vaščani niso obsojali; takšno zvezo so opravičevali z gmotnimi razmerami. Enako je z ženini vdov; v povprečju

so bili mlajši za tri leta, izviral iz nižjih socialnih plasti – bili so sinovi pol in četrt zemljakov, preživljali so se kot hlapci, dninarji, med njimi pa so bili tudi »odsluženi vojaki«. Ženini brez večjega imetja so bili zanimivi za vdove s posestjo; te so potrebovale moško delovno silo, revni ženini pa so tako prišli do posesti, žene in otrok. Informatorica iz Velikih Brusnic je pripovedovala o glavnem razlogu za ponovno poroko svoje matere:

Mati se je poročila z anmu drugmu, z Gaberij ... Delat ni meu kdu! Midva sma bla mečkena, ne, brat je biu sedem let star, jes sem bla pa mejhna se tut ne spominam, ne, ku so se mama poročel. Se pravem, taku je blu, ne.

V novomeškem Podgorju so se patriarhalni odnosi med spoloma kazali tudi v navadi, da so vdove ob poroki prepisale posestvo na svojega moža. Toda bile so tudi izjeme; vdove so prepisale posestvo na sina, možu pa priskrbele manjšo lastnino.

On [očim, op. avtorice] je biu bul taku sam svoj, pa še mene je meu bul rad, brata mojga ne. Zarad grunta spet je šlu, ja. (z zaupljivim, tišjim glasom) Sevede, mama so pa na naju hudu držal, ne... On je pustu in šou od hiše. Ni tou bit pol, ku se je sin, de bo poroču, pol je šou on pa od hiše. Sevede, je mu pa ... Svojo hišo s' je naredu, e, je pa pol sam živu... Samu hišo si je naredu, ni tou bet; nista se hudu razumela s tem sinem, bratem mojem, ja.

SKLEP

Kontinuiteto poročnega vzorca – stabilnost števila porok (poročnosti) in starosti ob prvi poroki, ki je vzdrževala ravnovesje med produkcijo in reprodukcijo, lahko razložimo z dvema preživetvenima modeloma. Na eni strani z množičnim izseljevanjem »odvečnih« ljudi, na drugi strani pa z dedovanjem in razslojevanjem. Ta proces je bil v tesni povezanosti z alternativnimi možnostmi za zaslužek, ki so naraščale v drugi polovici 19. stoletja, z večanjem učinkov industrializacije. Vsekakor župljani niso samo s poročnostjo uravnavali občutljivega ravnovesja med viri za preživetje in rastjo prebivalstva, slednje bi bilo povsem neuspešno, če se »odvečni« ljudje ne bi izseljevali.

Z razslojevanjem se je večal sloj srednjih in malih kmetov ter bajtarjev. Omenjeni socialni sloji so hkrati sestavljali svoje ženitne trge za vaške skupnosti s podobnimi gospodarskimi razmerami, ki so bile v veliki meri pogojene z geografsko lego vasi. Poročne strategije brusniških župljanov so bile v sečišču individualnih in družinskih potreb, ki so se uresničevale s pravili lokalne, socialne in versko-etnične endogamije. S temi pravili, ki jim lahko pripišemo vlogo homeostatičnega mehanizma, pa je bil znotraj skupnosti omejen ali celo onemogočen pretok ljudi med različnimi socialnimi plastmi, veroizpovedmi in nacionalnostmi ter geografskimi legami prebivališč. Tako

postane razumljivo, zakaj so se Podgorci poročali s Podgorci, *Hribovci s Hribovci, Polanci s Polanci*, revni z revnimi, bogati z bogatimi, in ne nazadnje, zakaj se Podgorci niso poročali z Žumberčani.

Dekleta iz nižinskih vasi se zaradi težavnih razmer za kmetovanje niso rade poročale v vasi zgornjega Podgorja, izjeme so bile bogate neveste in ženini, v njihovem primeru je pravilo socialne endogamije imelo prednost pred pravilom lokalne endogamije. Pogoste so bile tudi poroke med vaščani iste vasi, kot je bil primer vasi Gorenji Suhadol, kjer se soočimo s situacijo, ko so poroke med sorodniki rezultat pravil socialne in lokalne endogamije. Prednosti takih poročnih izbir so bile okrepljene ekonomske in socialne vezi med »hišami«.

Toda tudi znotraj teh pravil so bile izjeme. Te je zgodovinar Zeitlhofer (2003: 35–36) razložil z »mehanizmom niše«, ki ne pomeni nič drugega kot to, da so se nededujoči otroci lahko poročili brž, ko so za to imeli možnost. S tem naj bi zapolnili neko »nišo«. Niša pa ni bila za vse enako dostopna in všečna, pomenila je poroko s starejšo vdovo ali vdovcem, poroko pri visoki starosti, poroko s tujcem, drugačne veroizpovedi in nacionalnosti. Te poroke so odstopale od ustaljenih poročnih pravil, so pa učinkovito reševale različne družinske situacije, kamor lahko uvrščamo poroke starejših bratov in sester in ovdovelih staršev, ki so bili mladi družini iz leta v leto bolj v napoto. V ta sklop sodijo tudi »poroke na roke« mladih »odvečnih« ljudi, ki so s skromno doto odšli od doma. Mednje lahko štejemo tudi poroke med Podgorci in Žumberčani, kar potrjujejo tudi poročne matične knjige župnije Radatovići in Velike Brusnice, saj je bilo v obdobju med letoma 1843 in 2004 vpisanih samo 8 porok, sklenjenih v letih 1879, 1892, 1894, 1896, 1900, 1901, 1906 in 1914. Zapisi rojstev v rojstno matično knjigo in popisi družin v statusu animarumu iz leta 1882 in 1900 izkazujejo, da je samo en par po poroki ostal v župniji Velike Brusnice, pri čemer verjetno ni zanemarljivo dejstvo, da je bila že mati naslednika kmetije doma iz Žumberka. Drugi par pa je domnevno ostal v župniji Radatovići (25-letna samska služkinja iz Gabrja se poroči z 61-letnim vdovcem), kar sklepam na podlagi tega, da ima nevesta ob poroki stalno prebivališče na ženinovem domu, kjer je verjetno tudi služila. Za ostalimi se je izgubila sled. Glede na to, da so bili ženini in neveste že v srednjih letih z nizkim socialnim statusom, domnevam, da so se po poroki odselili v domača ali tuja industrijska središča. Vsekakor pa bo treba v prihodnje domnevo še preveriti.

Splošen sklep o poročnih zvezah med Žumberčani in Podgorci je ta, da se kljub živahnim gospodarskim stikom niso pogosto poročali; informatorji so kot glavni razlog navajali različno veroizpoved. Iz analiziranih matičnih knjig in ustnega izročila za zdaj ni razvidno, da bi se rimskokatoliški Podgorci poročali z rimskokatoliškimi Žumberčani, kar bo v prihodnje treba še raziskati. Ustno izročilo navaja k domnevi, da je odsotnost poročanja Podgorcev z Žumberčani mogoče pripisati tudi drugim družbenim razlikam med sosedi, ki so jih Podgorci povezovali s »kolektivnim značajem« obeh ekonomij. Na primer, Podgorci so svoje »trdo delo na zemlji« povezovali s poštenostjo, trgovanje Žumberčanov pa so povezovali z iznajdljivostjo, včasih tudi goljufivostjo.

Po mnenju Podgorcev njihovi ekonomiji nista bili kompatibilni, ampak komplementarni. S tega vidika torej ni bilo razloga, da se niso poročali s svojimi sosedi. Tako se zdi, da so bila ravno endogamna pravila Podgorcev sredstvo, s katerimi so vzdrževali tudi etnične in verske meje, čeprav slednje po vsej verjetnosti niso bile edini razlog za neporočanje med pripadniki obeh skupnosti. Vzroki te neprepustnosti so najverjetneje dvojni. Prvič so rezultat predsodkov o Žumberčanih, kot jih izpričujejo različne zgodbe Podgorcev, ki se zdijo bolj rezultat »zgodovinskega spomina« – v 16. stoletju so uskoki zaradi izostanka vojnih plač začeli ropati bližnje kmete (prim. Muraj, 1989: 69–70) – kot pa njihove dejanske izkušnje. Ustno izročilo namreč ne navaja nobenega nasilnega incidenta med pripadniki obeh skupnosti, še več, poudarja prijateljske vezi.

Drugič, endogamna pravila Podgorcev navajajo k sklepu, da odsotnost poročanja Podgorcev z Žumberčani lahko pripišemo visoki notranji kohezivnosti Podgorcev, ki temelji na delitvi *mi* in *drugi*, torej na videnju drugačnega kot *drugega*. Skupine *drugih* pa niso sestavljali samo Žumberčani; za *Hribovce* so to bili *Polanci* in nasprotno, za revne so to bili bogati in nasprotno.

Vse kaže, da so med Podgorci in Žumberčani kljub mnogim podobnostim v načinu življenja (trdo delo na siromašni zemlji, nizka življenjska raven, izseljevanje zaradi agrarne prenaseljenosti itn.) obstajale razlike, ki so bile gotovo povezane s percepcijami tujstva. Zato bo v prihodnje raziskavo smiselno nadaljevati v tej smeri; preučiti bo treba vrednote in stališča, povezane z izbiro življenjskega partnerja, in sicer v kontekstu družinskih struktur in družinske ekonomije obeh skupnosti.

VIRI IN LITERATURA

Matični viri

Statistični viri

Mrliška matična knjiga 1841–1892

Mrliška matična knjiga IV 1893–1944

Rojstna matična knjiga III 1840–1874

Rojstna matična knjiga IV 1875–1901

Rojstna matična knjiga V 1902–1945

Rojstna matična knjiga župnije Stopiče 184–1881

Status animarum 1882

Status animarum 1900

Arhivski viri

AS 176, FRANCISEJSKI KATASTER ZA KRANJSKO, 1823–1869, K.O. Gabrje (Gaberje)

Land: Krain, Kreis Neustadtl, Schaetzungs Bezirk: Rupertshof

AS 176, FRANCISEJSKI KATASTER ZA KRANJSKO, 1823–1869, K.O. Brusnice (Wruschnitz) Land: Krain, Kreis Neustadtl, Schaetzungs Bezirk: Rupertshof

Krajevni leksikoni

Orts-Repertorium des Herzogthumes Krain auf Grundlage der Volkszählung vom 31. Dezember 1869. Wien, 1872.

Special-Orts-Repertorien der im Österreichischen Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. Krain. Wien, 1884.

Special- Orts-Repertorien von Krain. Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1890. Specijalni repertorij Krajev na Kranjskem. Wien.

1906: *Leksikon občin za Kranjsko. Izdelan po rezultatih popisa ljudstva dne 31. Grudna 1900.* Dunaj, 1894.

Specialortsrepertorium der österreichischen Länder, bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910. Krain. Wien, 1919.

Leksikon Dravske banovine. Krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev Dravske banovine. Ljubljana, 1937.

Publicistični viri

Dolenjske novice (DN) 1885–1919. Novo mesto.

LITERATURA

Bestard-Camps, Joan (1991). *What is in a relative? Household and Family in Formentera.* Oxford.

Bourdieu, Pierre (2002 [1980]). *Praktični čut II.* Ljubljana.

Brumen, Borut (2000). *Sv. Peter in njegovi časi. Socialni spomini, časi in identitete v istrski vasi Sv. Peter.* Ljubljana.

Davis, James C. (1989). *Vzpon z dna. Slovenska kmečka družina v dobi strojev.* Ljubljana.

- Dobovšek, Marjan idr. (1962). Rast prebivalstva Novomeške pokrajine po letu 1869. *Dolenjska zemlja in ljudje. Dolenjski zbornik*. Novo mesto, str. 162–174.
- Dobovšek, Marjan (1962). Gibanje prebivalstva na ozemlju novomeškega okraja v letih 1869–1961. *Dolenjska zemlja in ljudje. Dolenjski zbornik*. Novo mesto, str. 175–198.
- Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev (GDZS)*, 1970: *zgodovina agrarnih panog. I. zvezek: Agrarno gospodarstvo*. Ljubljana.
- Granda, Stane (1990). Dolenjska vas v prvi polovici 19. stoletja. *Dolenjski zbornik* (1990), Novo mesto, str. 163–171.
- Granda, Stane (1997). Življenje v Podgorju v prvi polovici 19. stoletja. *Gorjanci. Dolenjski zbornik* (1997). Novo mesto, str. 160–177.
- Holy, Ladislav (2005 [1996]). *Anthropological Perspectives on Kinship*. London, Sterling, ZDA.
- Knežević Hočevar, Duška (2004). »Kri ni voda«: potomci Uskokov ob slovensko-hrvaški meji. *Razprave in gradivo* 45, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 126–143.
- Kokole, Vladimir (1962). Prirodne osnove in agrarna izraba Novomeške pokrajine. V: *Dolenjska zemlja in ljudje. Dolenjski zbornik* 1962. Novo mesto: 125–146.
- Leban, Vladimir (1963). *Poroke kot migracijski faktor v geografiji*. (Doktorsko delo). Ljubljana.
- Ložar - Podlogar, Helena (1986). Šege in navade pred poroko v okolici Novega mesta. *Traditiones* 15, Ljubljana, str. 225–238.
- Ložar - Podlogar, Helena (1988). Tradicionalna svatba v okolici Novega mesta. *Traditiones* 17, Ljubljana, str. 301–326.
- Lulić, Jasenka (1990). Odnos muškarac-žena u svadbenim običajima sjeverne Dalmacije. *Etnološka tribina* 12 (1989), Zagreb, str. 33–39.
- Makarovič, Marija (1982). *Strojna in Strojanci. Narodopisna podoba koroške hribovske vasi*. Ljubljana.
- Makarovič, Marija (1985). *Predgrad in Predgrajci. Narodopisna podoba belokranjske vasi*. Kočevje.
- Malečkar, Vilma (2005). *Dalmatinske neveste*. Koper.
- Muraj, Aleksandra (1989). *Živim, znači stanujem. Etnološka studija o kulturi stanovanja u žumberačkim Sošicama*. Zagreb.
- Piletič, Rudi (1960). Novomeško Podgorje. *Geografski obzornik* 7 (1-2), Ljubljana, str. 9–18.
- Ravnik, Mojca, (1997). *Bratje, sestre, strniči, zermani: Družina in sorodstvo v vaseh v Slovenski Istri*. Ljubljana.
- Rožman, Irena, (2001). *Spolno življenje in kultura rojstva na Dolenjskem od 2. polovice 19. stoletja do 2. svetovne vojne*. Doktorska disertacija. Ljubljana, str. 42–167.
- Sedmak, Mateja (2002). *Kri in kultura. Etnično mešane zakonske zveze v slovenski Istri*. Koper.

- Segalen, Martine (1991). *Fifteen Generations of Bretons. Kinship and society in Lower Brittany, 1720-1980*. Cambridge.
- Sieder, Reinhard (1998). *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana.
- Trdina, Janez (1957). *Zbrano delo 10. Črtice in povesti iz narodovega življenja*. Ljubljana.
- Vilfan, Sergij, (1996 [1961]). *Pravna zgodovina Slovencev*. Ljubljana.
- Zeitlhofer, Herman (2003). Die »eisern Ketten« der Heirat. Eine Diskussion des Modells der »oekonomischen Nischen« am Beispiel der suedboehmischen Pfarre Kapličky, 1640-1840. *Eheschliessungen in Europa des 18. und 19. Jahrhunderts. Muster und Strategien*, (ur. Christophe Duhamelle in Juergen Schlumbohm). Vandenhoeck in Ruprecht, str. 35–63.
- Zonabend, Françoise, (1993 [1980]). *Dolgi spomin. Časi in zgodovine v vasi*. Ljubljana
- Zupančič, Danica (1960). Ljudsko življenje v Podgorju. *Geografski obzornik* 7 (1-2), Ljubljana, str. 18–22.
- Žagar, Marjan (1973). Prebivalstvo med Šentjernejem in Gorjanci. *Biološki vestnik* 21(2), Ljubljana, str. 97–109.

SUMMARY

MARRIAGE STRATEGIES OF PARISHIONERS OF VELIKE BRUSNICE BENEATH GORJANCI NEAR NOVO MESTO

Irena Rožman

The essay deals with the relationship between marriage and other survival strategies based on the micro ethnologic-demographic study of the way of life of parishioners of Velike Brusnice (Slovenia), located under the hilly Gorjanci between 1840 and 1945. The research of social and cultural characteristics of a self-sufficient family-farming economy, which determine the marriage rules – why, when, and whom to marry - cannot neglect the parishioners' mainly economic contacts with the inhabitants of neighbouring Žumberk. The author tries to explain the reasons for their prominent endogamy, which is hypothetically the main reason for not marrying with the people of Žumberk in Croatia.

The author explains the endogamic rules by the marriage pattern. In this regard she discusses on the one hand the natural conditions for farming, and on the other, the effects of accelerated growth of the population of Brusnice – their emigration and creation of class differences due to the agrarian overpopulation. The emigration process was closely connected to the limited possibilities for income. The Brusnice parishioners did not balance the essential resources and population growth with marriages only; preventing emigration and dividing estates into smaller units would be unsuccessful during the spurs of population growth. The effects of industrialization enabled the socially weakest

classes to get married, as well. This can be explained with the mechanism of the so-called “economic niche”, the interpretational model of Hajnal’s thesis about the ‘European marriage pattern’ in the continental agricultural Europe. By this concept, the author seeks to explain those marriages that deviated from the established rules; among them are rear married couples between people from Podgorje and Žumberk. The latter is also confirmed by the archives of the parish Radatovići (Žumberk region in Croatia), where only 8 marriages were registered between 1843 and 2004 with the locals from Podgorje. Most marriages occurred during the years of accelerated population growth. Yet despite busy economic contacts the locals from both parishes did not get married frequently. Oral tradition leads the author to conclude that the lack of marriages between the locals from Podgorje and Žumberk can be ascribed to other perceived cultural differences, particularly of the ‘collective character’ of both economies. Namely, the informants from Podgorje believed that their economies were not compatible but complimentary, which was not in accordance with their endogamic rules that support the marriages among the people from economically, socially and culturally similarly oriented groups. However, it seems that the endogamic rules of people from Podgorje were also a means of maintaining the ethnic and religious boundaries between the locals. It seems that endogamic rules also support the prejudices against people from Žumberk despite many similarities (hard work on poor land, low quality of life, emigration because of agrarian overpopulation, etc.). And finally, the perceived differences between the ways of life of both locals stem from their perceptions of otherness. In this respect, the study of values related to the selection of marriage partners in the context of family structure and family economy, would be of great importance.